

2) общение с представителями своей профессиональной общности, при котором усваиваются профессиональные эталоны, ценности, традиции и т. д.; 3) направленность сотрудника на самопознание, саморазвитие, профессиональное самосовершенствование; 4) способность сотрудника к рефлексии [2].

Разделяя мнение А.М. Столяренко, полагаем целесообразным включить в структуру профессионального самосознания компоненты, определяющие отдельные аспекты эталонного образа профессионала, способствующие более полному изучению профессионального самосознания, его формирования и развития в современных условиях, характеризующихся ярко выраженной динамикой и разнообразием рисков.

1. Военно-психологический словарь-справочник / под общ. ред. Ю.П. Зинченко ; Общ-во психологов силовых структур. М. : ИД Куприянова, 2010. 592 с.

2. Энциклопедия юридической психологии / под общ. ред. А.М. Столяренко. М. : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2003. 607 с.

УДК 34(09)

А.Ф. Вішнеўскі, прафесар кафедры тэорыі і гісторыі дзяржавы і права Акадэміі МУС Рэспублікі Беларусь, доктар гістарычных навук, прафесар;

І.У. Вішнеўская, дацэнт кафедры тэорыі і гісторыі права Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэта, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

ПЫТАННІ ГІСТОРЫІ ДЗЯРЖАВЫ І ПРАВА БЕЛАРУСІ Ў ПРАЦАХ ВЫКЛАДЧЫКАЎ ВІЛЕНСКАГА ЁНІВЕРСІТЭТА

Важную ролю ў станаўленні і развіцці юрыдычнай навукі і адукацыі на землях Беларусі адыгрываў юрыдычны факультэт, адкрыты па ініцыятыве Казіміра Льва Сапегі на базе Віленскай езуіцкай акадэміі ў 1641 г. З яго адкрыцця і да 1781 г., калі ў сувязі са спыненнем дзейнасці ордэна езуітаў акадэмія была перададзена пад апеку першага міністэрства адукацыі ВКЛ – Адукацыйнай камісіі, факультэт падрыхтаваў 149 юрыстаў, якія атрымалі навуковыя ступені. З 1781 г. Віленская езуіцкая акадэмія набывае статус свецкай навучальнай установы і атрымлівае новую назву – Галоўная школа ВКЛ, якая пасля падзелаў Рэчы Паспалітай была рэарганізавана ва ўніверсітэт. Юрыстаў рыхтавалі на факультэце маральных і палітычных навук. У першай

трэці XIX ст. у Віленскім універсітэце з выкладчыкаў і студэнтаў, якія даследавалі праблемы гісторыі дзяржавы і права Беларусі, была створана гісторыка-юрыдычная навуковая школа. Сярод іх асабліва выдзяляліся Т. Чацкі, І.М. Даніловіч, Ю. Ярашэвіч, І. Лялевель, Ф. Малеўскі.

Ганаровы член Віленскага ўніверсітэта Тадэвуш Чацкі ў сваім даследаванні «Аб літоўскіх і польскіх законах, аб іх духу, крыніцах, сувязі і аб рэчах, змешчаных у першым статуце для Літвы, выдадзеным у 1529 г.» крытычна ставіўся да агульна прынятага ў той час меркавання аб рымскім праве як асноўнай крыніцы статутаў ВКЛ. Ён паслядоўна адстойваў думку аб тым, што статутнае права будзеца на звычайным праве нашых суайчыннікаў.

Значны ўплыў на фарміраванне грамадзянскай пазіцыі і прафесійную падрыхтоўку беларускай студэнцкай моладзі аказалі працы і выкладчыцкая дзейнасць аднаго з буйнейшых спецыялістаў па гісторыі права Беларусі і Літвы Ігнаці Мікалаевіча Даніловіча. У 1811 г. ён стаў кандыдатам права, у 1812 г. – магістрам. З 1814 г. І.М. Даніловіч выкладаў мясцовае права ў Віленскім універсітэце. У 1822 г. І.М. Даніловіч як найбольш дасведчаны спецыяліст у галіне гісторыі права быў уключаны ў склад прафесарскай камісіі, якая стваралася для перакладу на рускую мову Статута ВКЛ 1588 г. З гэтага часу асноўным заняткам навукоўца стаў пошук крыніц па гісторыі права ВКЛ. Пасля знаходкі ў Вільні рукапісу Статута ВКЛ 1529 г. І.М. Даніловіч падрыхтаваў яго да друку і напісаў шэраг уласных прац, прысвечаных аналізу гэтага сусветна вядомага зводу законаў. Але ў сувязі з так званай «Віленскай справай», па якой праходзілі сябры тайных студэнцкіх таварыстваў, І.М. Даніловіч абвінавачваўся ў палітычнай недабранадзейнасці, было падрыхтавана спецыяльнае заключэнне аб непажаданасці яго знаходжання на пасадзе прафесара Віленскага ўніверсітэта. У наступныя гады свайго жыцця І.М. Даніловіч працаваў прафесарам у Харкаўскім, Юр'еўскім, Маскоўскім універсітэтах. Чытаў курсы крымінальнага, цывільнага права, судаводства. У красавіку 1830 г. ён быў запрошаны ў Пецярбург для работы ў камісіі М. Спяранскага па складанню Зводу мясцовых законаў заходніх губерняў, якія меркавалася ўключыць у Звод законаў Расійскай імперыі.

У сваіх навуковых працах і лекцыях І.М. Даніловіч праводзіў думку аб тым, што права ВКЛ грунтавалася на старажытным славянскім праве. Так, у пісьме да князя П.А. Шырынскага-Шыхматава на конт публікацыі рукапісу арыгінала Статута 1529 г. ён пісаў: «...тагачасная Літва кіравалася рускімі звычаямі і паданнямі». І.М. Даніловіч падкрэсліваў усебаковую распрацаванасць права ВКЛ, марыў вярнуць да жыцця мову статутаў,

падтрымліваў ідэю аб адзінстве славянскага права. Ён адным з першых звярнуў увагу на неабходнасць дасканалага вывучэння права ВКЛ, на неабходнасць захаваць для нашчадкаў гістарычныя помнікі права. Акрамя помнікаў права XVI ст. І.М. Даніловіч выявіў і надрукаваў новую рэдакцыю Судзібніка Казіміра 1468 г., Супрасльскі летапіс (XV ст.). Ім быў падрыхтаваны «Гістарычны агляд літоўскага заканадаўства», які выйшаў у свет ужо пасля смерці правазнаўцы ў 1857 г. Таксама пасля смерці І.М. Даніловіча была надрукавана яго вялікая праца «Скарбніца граматаў», у якой аўтар перадаў змест каля 2 500 сабраных ім крыніц па гісторыі дзяржавы і права ВКЛ і суседніх дзяржаў – ад выпісак з Геродота да акта Люблінскай уніі 1569 г. Рускі гісторык права М.Ф. Уладзімірскі-Буданаў пісаў аб прафесару І.М. Даніловічу: «Масква і Польшча былі для яго аднолькава чужыя і аднолькава блізкія як нацыі, што жылі па суседству і роднасныя. То быў рамантык чыстай вады, тагачасны агульнаеўрапейскі гістарычны рамантызм ён перавёў у жыццё асабістае».

На наш погляд, галоўная навуковая заслуга І.М. Даніловіча заключаецца ў тым, што ён выявіў і апублікаваў шэраг выключна важных помнікаў як айчыннага права, так і права іншых краін. Вучоны быў упэўнены, што «ўдзячнасць гісторыі ў сто разоў больш заслугоўвае той, хто выдае ў свет старыя акты і летапісы, а не той, хто складае гісторыю па гатовых кнігах. Колькі пазбеглі б мы памылак, калі б усе рукапісныя летапісы і акты народаў былі надрукаваны».

Сучаснікам і аднадумцам І.М. Даніловіча быў Юзэф Ярашэвіч. У 1815 г. ён скончыў Віленскі ўніверсітэт. З 1815 па 1826 г. выкладаў права ВКЛ, а таксама рымскае права ў Крамянецкім ліцэі. У 1826 г. быў запрошаны ў Віленскі ўніверсітэт, дзе да 1831 г. працаваў прафесарам права. Галоўнай праблемай яго навуковых інтарэсаў была гісторыя дзяржавы і права ўсходніх славян, у асаблівасці беларусаў і ўкраінцаў. Асноўныя даследаванні Ю. Ярашэвіча «Пра ўплыў хрысціянскай рэлігіі на цывілізацыю славян», «Пра стан цывілізацыі Літвы перад і пасля заснавання акадэміі», «Вобраз Літвы з пункту гледжання цывілізацыі ад найстаражытнейшых часоў да канца XVIII стагоддзя». З маладых гадоў, успрыняўшы ідэю літвінскага патрыятызму, гісторык і правазнаўца марыў аб адраджэнні незалежнага ВКЛ. Яго гістарычныя даследаванні абаяліліся на працы гісторыка-асветнікаў XVIII ст. А. Нарушэвіча і Т. Гусаржэўскага, асабістыя даследаванні фальклору і этнаграфіі беларусаў, гісторыка-прававыя дакументы.

Заслугай І.М. Даніловіча і Ю. Ярашэвіча з'яўляецца тое, што яны сабралі і высветлілі шэраг фактаў дзяржаўна-прававой гісторыі Беларусі, паклалі пачатак фарміраванню новага, патрыятычнага кі-

рунку ў гістарыяграфіі дзяржавы і права Беларусі, імкнуліся даказаць неабгрунтаванасць польскай канцэпцыі гісторыі ВКЛ як складовай часткі польскай гісторыі. Па словах гісторыка другой паловы XIX ст. М. Каяловіча, «яны спрабавалі самастойна паглядзець на сваю краіну... Яны задумалі аднавіць у навуцы самастойнасць Заходняй Расіі... Яны ўзялі старую ідэю палітычнай незалежнасці Літвы і меркавалі, што Заходняя Расія зможа выпрацаваць гэту самастойнасць пры той жа польскай цывілізацыі, але свабодна, натуральна, без усялякага насільнага падаўлення мясцовых адметнасцяў».

Некалькі асобна ад прац І.М. Даніловіча і Ю. Ярашэвіча стаяць працы прафесара Віленскага ўніверсітэта Іаахіма Лялевеля, які чытаў курс лекцый па гісторыі Польшчы і ВКЛ. Даследчык быў упэўнены, каб дасканала вывучыць уласную нацыянальную гісторыю, трэба асэнсаваць усеагульную, сусветную гісторыю: «Усеагульная гісторыя з'яўляецца сукупнасцю ўсіх гісторый, апорным пунктам, на якім заснавана развіццё асобных народаў». У 1833 г. ён надрукаваў «Гісторыю Літвы і Русі да Люблінскай уніі з Польшчай 1569 года». У 1841 г. у Познані пры ўдзеле І. Лялевеля быў выдадзены на мове арыгінала Статут ВКЛ 1529 г.

Выдатны гісторык-рамантык адным з першых загаварыў аб беларускай дзяржаўнасці, паставіўшы сярэдневяковую рэспубліку Полацк побач з Вялікім Ноўгарадам.

І. Лялевель асабліваю ўвагу звярнуў на важнасць вывучэння эвалюцыі грамадскага і палітычнага ладу дзяржавы, яе прававой сістэмы для больш глыбокага і дасканалага пазнання агульнай гісторыі народа, падкрэсліваў ролю народных мас у гісторыі краіны.

На нашу думку, асноўным недахопам гістарычных прац І. Лялевеля было тое, што ён падтрымліваў прэтэнзіі палякаў на ўкраінскія і беларускія землі і абгрунтоўваў сваю пазіцыю тым, што быццам бы Ягайла абяцаў далучыць Вялікае княства да Польшчы. Ён пісаў: «Літва, прыступаючы да саюза з Польшчай, абавязана перадаць ёй і цэлае Падолле, і Валынь, і Украіну з Юр'евам... паколькі ўсё гэта ўваходзіла ў склад княства і па праву павінна належаць Польшчы, а не Літве».

Педагагічная і навуковая дзейнасць выдатных прафесараў Віленскага ўніверсітэта была накіравана на падрыхтоўку сапраўднай інтэлектуальнай эліты беларускай зямлі. Яго выпускнікі працавалі ў розных галінах грамадскай дзейнасці, у тым ліку ў прававых установах, займаліся навуковымі даследаваннямі ў галіне юрыспрудэнцыі. Яскравым прыкладам з'яўляецца прафесійнае жыццё выпускніка ўніверсітэта па спецыяльнасці правазнаўства, сына рэктара гэтай навучальнай установы, блізкага сябра Адама Міцкевіча, члена студэнцкай групы кіфіламатаў Францішка Малеўскага.

Разам са сваім настаўнікам І.М. Даніловічам Ф. Малеўскі быў запрошаны для работы ў камісію па кваліфікацыі расійскага заканадаўства. Іх задачай з'яўлялася падрыхтоўка звода законаў заходніх губерняў Расійскай імперыі. Спачатку ўлады меркавалі на падставе гэтых нарматыўных прававых актаў выпрацаваць асобае заканадаўства для Беларусі і Літвы, але гэтыя намеры не спраўдзіліся па прычыне актыўнага ўдзелу беларуска-літоўскай інтэлектуальнай эліты ў паўстанні 1830–1831 гг. Разам з тым сабраныя Ф. Малеўскім і І.М. Даніловічам юрыдычныя помнікі беларуска-літоўскай дзяржавы ўвайшлі ў «Полное собрание законов Российской империи» ў 45 тамах, выдадзенае ў 1730 г., а таксама ў «Свод законов Российской империи» ў 15 тамах. Пазней Ф. Малеўскі стаў дырэктарам Літоўскай метрыкі пры царскай канцэлярыі і шмат чаго зрабіў для арганізацыі збору і захавання гісторыка-прававых дакументаў. Па сведчанню сяброў-філаматаў, ён любіў паўтараць: «Заўсёды пытайцеся ў сябе, ці выконваеце вы свае абавязкі перад айчынай?».

Пасля нацыянальна-вызваленчага паўстання 1830–1831 гг., у якім актыўны ўдзел прымалі студэнты і выпускнікі Віленскага ўніверсітэта, апошні па загаду імператара Мікалая I быў закрыты. Адсутнасць на тэрыторыі Беларусі вышэйшай навучальнай установы, якая б рыхтавала ў тым ліку і юрыдычныя кадры, адмоўна паўплывала на ўзровень прававой культуры беларускага народа, яго этнічнай свядомасці і тым самым спрыяла русіфікатарскім мэтам царскага ўрада.

УДК 378.1:006.05

В.А. Гайсёнок, ректор Республиканского института высшей школы, доктор физико-математических наук, профессор;

С.М. Артемьева, начальник Нормативно-методического центра высшей школы Республиканского института высшей школы, кандидат физико-математических наук, доцент

ОСОБЕННОСТИ РАЗРАБОТКИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ СТАНДАРТОВ ПОКОЛЕНИЯ 3+

Одним из важнейших приоритетов развития системы высшего образования Республики Беларусь является обеспечение качества образования, отвечающего современным инновационным потребностям экономики страны, рынка труда и интересам граждан. Быстрые изменения

технологий, конъюнктуры и потребностей рынка труда требуют существенного увеличения гибкости образовательных программ и соответственно расширения академических прав учреждений высшего образования, повышения их ответственности за результаты своей работы [1].

В то же время массовость высшего образования и обеспечение должного качества явно вступают в противоречие. В значительной степени оно снимается системой двухступенчатой подготовки. Первая ступень – бакалавриат позволяет удовлетворить потребности массового образования и основной части рынка труда, а магистратура – необходимость «штучной» элитной подготовки специалистов в соответствии с потребностями в высококвалифицированных специалистах и запросами личности. Именно такой подход заложен в новый проект Кодекса Республики Беларусь об образовании [1].

Предполагаемые изменения в законодательстве об образовании и пересмотр классификации специальностей должны повлечь за собой пересмотр нормативно-методической документации по обеспечению образовательного процесса. Важнейшим здесь является пересмотр образовательных стандартов, на основе которых строится обучение соответствующим специальностям. В настоящее время действует третье национальное поколение стандартов для высшего образования, поэтому новые стандарты целесообразно назвать поколением 3+, поскольку методология, заложенная в предыдущее поколение стандартов, принципиально не меняется, а лишь уточняется. Разработка макетов новых стандартов для двух ступеней высшего образования (бакалавриат и магистратура) по поручению Министерства образования Республики Беларусь в настоящее время ведется Республиканским институтом высшей школы.

На этапе разработки новых образовательных стандартов необходимо прежде всего обеспечить: фундаментальность и актуальность содержания образования, качество и конкурентоспособность высшего образования, связь с рынком труда и возможность оперативно реагировать на его запросы, расширение академических свобод учреждений высшего образования, возможности академической мобильности и сетевого образования [2].

Методологию проектирования содержания образовательных программ высшего образования целесообразно основывать на компетентном подходе и определенных критериях для каждого вида высшего образования. За основу могут быть взяты Дублинские дескрипторы [3], которые являются рамочными для всех ступеней высшего образования.

Водоразделом между поколениями стандартов 3 и 3+ должно стать применение модульного принципа представления содержания образова-